

Miskolci Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Tehetséggondozó Műhely Füzetek 3.
„Egyenlő esélyek, lehetőségek és megoldások”
Válogatott tanulmányok az
Esélyért Társadalmi Műhely munkáiból

Miskolc, 2017.

A kiadvány megjelenését a
Nemzeti Tehetség Program keretében a
„*Fiatalok szerepvállalása a térségi és társadalmi
hátrányok leküzdésében, T-MODELL JUNIOR*” című
NTP-FTH-16-0035 számú projekt támogatta.

Szerkesztők:

Bartók Boglárka
Ferencsik Marcell
Kegyesné Dr. Szekeres Erika
Dr. Fekete Sándor

Felelős kiadó:
Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar

Nyomdai munkák:
Nyomdabox Kft.

ISBN 978-963-358-137-7 (nyomtatott változat)
ISBN 978-963-358-138-4 (online változat)

TARTALOMJEGYZÉK

ESÉLYEGYENLŐSÉG ÉS OKTATÁS

Dienes Viktor: Oktatás, oktatási rendszerek és esélyegyenlőség: útkeresések	5
Ferencsik Marcell: A Lehetőségek Iskolája mint felzárkóztató tér	13
Fekete Sándor: Fogyatékossgal élő hallgatók a magyar felsőoktatásban – látlet 2017-ből	18
Kisida Tamás: A magyar jelnyelvet használó hallássérültek helyzete az oktatási rendszerben	29
Lám Betta Csilla: Esettanulmány a nyelvi hátrány jelenségéről és kompenzálásának lehetőségéről az Együththaladó módszer alkalmazásával	36
Samu Zoltán – Juhász Valéria – Kegyes Erika: Olvasási és helyesírási nehézségek	45
Szklenska Patrik: Mobilapplikációkkal a tanulási sikerességért	64
Bézi Orsolya: A migráció, amiként mi ismerjük	72

ESÉLYEGYENLŐSÉG ÉS KISEBBSÉGEK

Kerekes Endre László: A magyarországi nemzetiségi törvények története, különös tekintettel az 1868. évi XLIV. törvénycikkre	83
Fekete Alexandra – Kegyes Erika: Múlt, jelen és jövő a borsod megyei német gyökerű településeken	92
Szeidl Veronika: Báránytánc. Egy ceglédberceli német népszokás feldolgozása a helyi óvodában	101

ESÉLYEGYENLŐSÉG, NYELVTANULÁS ÉS NYELVOKTATÁS

Horváth Zsófia Anna: Két kultúra, egy személy: A kétnyelvűség előnyei és kihívásai	110
Kegyes Erika – Tóth Noémi: Nyelvtanulási hátrányok leküzdésének lehetőségei egy digitális tananyag segítségével	118
Riz Dávid: „Nyelvtanulás a megértés villámfényében”, egy 22 éves idegennyelv-tanítási módszer megvalósításának lehetőségei a közoktatásban	131
Schäffer Anett: Interkulturális tudatosság, nyelvoktatás, esélyek	142
Veres Eszter: Korai idegen nyelvi nevelés: esélyek és előnyök	154

ESÉLYEGYENLŐSÉG A CSALÁD ÉS A MUNKA KONTEXTUSÁBAN

Jakab Bianka: A korai szülés problémája az iskolában	163
Kiss Kinga: Gyermekvállalási esélyek az egyetemista, a roma és a Krisna-hívő nők körében	173
Kozma Dóra: A családból kiemelt, gyermekotthonban élő gyerekek körében megjelenő agresszió gyakorisága és okai	180
Orosz Gabriella: Multikulturális projektek egy német ifjúságvédelmi egyesület pedagógiai munkájában	186
László Vivien: A fogyatékossgal élők helyzete a munka világában	192

Báránytánc. Egy ceglédberceli német népszokás feldolgozása a helyi óvodában

Szeidl Veronika

Pallasz Athéné Egyetem Pedagógus Képző Karának hallgatója

Bevezetés

Ceglédbercelen élek, ami egy sváb település. A német nemzetiségi kultúrával már gyermekkoromban megismerkedtem a dédmamámtól tanult sváb dalokon, mondókákon keresztül. Ezért elmondható, hogy én beleszülettem ebbe a kultúrába. Tanulmányom témaválasztását egyértelműen befolyásolta német nemzetiségi származásom, a hagyományok tisztelete, szeretete, érdeklődési köröm és szülőfalum szeretete.

Munkám célja a viszontagságos időkét megélt helyi német nemzetiség történetéről szóló visszaemlékezések összegyűjtése, az ezek ellenére megmaradt hagyományok közül is a báránytánc bemutatása, és a hagyomány átadása a gyerekeknek, vagyis a báránytáncra épített óvodai témahét bemutatása. Kutatási módszerként az interjút használtam, mégpedig részben strukturált interjúkat készítettem. Az interjúalanyaim helyi idős emberek voltak (15 fő), akiket főként saját gyerekkorukról, játékaikról, családi életükről, a német nyelv mindennapi használatáról, régi szokásokról, hagyományokról kérdeztem. Elsősorban a háború előtti időkről gyűjtöttem visszaemlékezéseket. Az interjúk hanganyagát rögzítettem, és jegyzeteket is készítettem az interjúk alatt. Az alanyokat személyes ismeretségi körömből választottam ki³⁶.

A kutatás folytatásaként áttekintetem az óvoda dokumentumait, elsősorban a pedagógiai programot és a csoportnaplókat, és elemeztem, mi az, amit a hallottakból be lehetne építeni a német nemzetiségi nevelésbe. A dokumentumelemzésekéből arra a következtetésre jutottam, hogy habár nagy a német nemzetiségi csoportok támogatottsága, öt csoportból három nemzetiségi, mégsem jelenik meg a nevelési tervekben kellő mértékben a nemzetiségi nevelés, hiszen három fő téma van csupán egy évben, amire témahéttel készülnek, és ezek között nem szerepel a báránytánc. Úgy gondolom, hogy ez az egyedi hagyomány, feltétlen be kell, hogy kerüljön az óvodai nevelési programba, ezért dolgoztam ki ehhez a népszokáshoz egy témahetet³⁷.

Ceglédbercel története

Tanulmányom első részében szeretném szülőfalumat, Ceglédbercelt bemutatni. Ceglédbercel Budapestől 60 km-re, a Cegléd-Szolnok vasútvonal mentén, a Gödöllői dombság lábánál helyezkedik el. Az állandó népesség 4.593 fő a 2011. évi népszámlálási adatok alapján (4.322 fő 2015.01.01-én – Magyar Államkincstár³⁸), közülük 596 fő német nemzetiségű, a többi nemzetiség száma nem meghatározó. A településen élők 49%-a római katolikus (2.135 fő), ezen kívül a református (335 fő) és az evangélikus (131 fő) felekezet a meghatározó. A településen két templom található: egy római katolikus és egy református. Ceglédbercel méltán híres német nemzetiségi hagyományairól, jó minőségű termőföldjeiről, a „Feketékről” és kiváló zászlós boráról, a Cserszegi fűszeresről, amely a település felett elterülő Aranyhegyen terem.³⁹

A település a Bercel elnevezése az első itt élt telepesektől, a honfoglaló magyarokkal bejött barsziloktól származik, akik a tatárok bejöveteléig, 1241-ig éltek itt. Emléküket már csak a földrajzi elnevezések őrzik: Bercelhegy (Aranyhegy), Ördögálja (Ördögvölgye). Először egy 1281-es latin nyelvű határjárásban említik a „Bercel felé vezető” utat. A falu területe a

³⁶ Sajnos a múlt megrázó eseményei miatt többen nem vállalták az interjú készítését, vagy nevük elhallgatását kérték.

³⁷ Lsd. OTDK pályamunka 2017.

³⁸ Forrás: Magyar Államkincstár Budapesti és Pest Megyei Igazgatósága által Ceglédbercel Községi Önkormányzatának 2015. október 30-án megküldött 2015. évi lakosságszám adatai alapján

³⁹ Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_14_2011.pdf, utolsó elérés: 2016.04.10.

középkorban alberti pusztához tartozott. Okiratokban megjelenik az Árkus, Arkos, vagy „Bercelpusztá” elnevezés. Berczel a XVIII. században a Szent Klára (klarissza) apácák kolostorához tartozott, majd a rend feloszlása után, 1785-ben elvették az egyháztól.⁴⁰

A település életében jelentős változás II. József idejében következett be. 1784-ben 504 hannoveri német telepes érkezett ide. Ők voltak a falu őslakosai. Berczel (ma Ceglédbercel) 1804-ben alakult önálló községgé. A római katolikus templom 1801-1804 között épült Mayer Jakab tervei alapján.⁴¹ Egyes források szerint kolerajárvány, más források szerint vérhas ütött ki a telepések között, aminek következtében többségük elhalálozott. A telepések evangélikus vallásúak voltak, ezért ceglédi hittestvéreik támogatták őket és az elhunytakat a ceglédi evangélikus temetőben helyezték örök nyugalomra. Akik túléltek a járványt, azok visszamentek szülőházjukba, vagy a Bánátban telepedtek le. 1875-ben újabb 465 fő németet telepítettek be, akik már földet, házhelyet, gabonát, kocsit, lovat, tehenet, földműveléshez szükséges eszközöket kaptak a kincstártól, és ezen felül 10 évre felmentették őket a robot és minden közteher alól. Így jöttek Berczelre többek között Soroksárról (Seidl), Taksonyból, Tétényből, Adonyból, Ürömről, Borosjenőről német családok. Az letelepült magyarok főként Üllőről, Ceglédreől és Üllőről származtak.⁴² Az itt élők kétharmada németajkú és többségük római katolikus vallású volt.⁴³

A község első címere, jól szimbolizálja, hogy a lakosok főként földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoztak. A berceli németek dolgoz, szorgalmas, tiszta emberek voltak, ezért egyre több földet, tanyát vásároltak a szomszédos településektől. Ezt a mezőgazdasági jelleget teljesen átalakította a vasút. Miután 1847. szeptember 1-én megnyitották a Pest-Szolnok vasútvonalat, a lakosság legfontosabb munkaadója a vasút lett.^{44 45}

A falu életében a következő vészjósló fordulatot 1944 novembere hozta, amikor a szovjet csapatok bevonultak. Ezután a falu történetének legszörnyűbb eseményei következtek. 1944. december 22-én adták ki azt a 0060. számú parancsot, amelyben elrendelték a „német származásúak” deportálását a Szovjetunióba kényszermunkára. A parancs szerint: „*Minden német származású munkaképes személy mozgósítandó és jelentkezni tartozik: férfiak 17-től 45, nők 18-tól 30 éves korig.*”⁴⁶ Ceglédbercelen a „cserői” általános iskolába kellett menni azoknak, akik a listán szerepeltek.⁴⁷ 1945 januárjában kezdődött az összegyűjtés. Az iskola gyűjtőtáborként funkcionált, Újlengyelből és Taksonyból is ide hozták a svábokat. Pontos adat nincs arra vonatkozóan, hogy hányan lehettek, de egy-két hétig tartották itt őket fogva.⁴⁸

A parancs kitér arra is, hogy mit vigyenek magukkal: „*meleg felsőruhát, 2 pár hordható állapotban levő lábbelit, 3 rend fehérneműt, ágyneműt és takarót, evőedényt és 15 napi élelmet. Az egész összes súlya ne haladja meg a 200 kg-ot fejenként.*”⁴⁹ Természetesen ennek töredékét vihették magukkal, mert vagy már a gyűjtőhelyen elkobozták tőlük, vagy a hosszú út során élelemre cserélték. Eredetileg csak olyan emberek szerepeltek a listán, akik az 1941-es

⁴⁰ Hidvégi Lajos (1983): *Regélő falvak – Történeti elbeszélések*, Kiadja a Pest megyei Tanács ceglédi Járási Hivatala, Cegléd. 26-27.

⁴¹ Forrás: Interjú P. L. 75 éves ceglédberceli lakossal készítette: Szeidl Veronika, 2014.03.10.

⁴² Forrás: Interjú S. I. 96 éves ceglédberceli lakossal, készítette: Szeidl Veronika, 2014.03.12.

⁴³ Budai Ferenc (2010): *Ceglédbercel rövid története és néprajza* - kézirat, a kézirat megtalálható: Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára Nagykőrösi Osztály, Ceglédberceli Krónikák, Helytörténeti feldolgozások, XXXII.5 K 18. 3. tétel, a kézirat nyomtatásban megjelent: Ceglédberceli Híradó, Ceglédbercel Község Önkormányzatának lapja 2010.08.13, 2010.09.10 és 2010.10.20-án megjelent számaiban. 1-20.

⁴⁴ Forrás: Interjú R. J. (született H. R.) 78 éves ceglédberceli lakossal, készítette: Szeidl Veronika, 2014.03.21.

⁴⁵ Budai, 2010: 20.

⁴⁶ Forrás: <http://malenkijrobot.hu/index.php/70-eve-tortent>, utolsó elérés: 2016.04.16.

⁴⁷ Forrás: Interjú S. I. 92 éves ceglédberceli lakossal, készítette Szeidl Veronika, 2014.03.12.

⁴⁸ Forrás: Interjú K. P. született B. M. 82 éves ceglédberceli lakossal, készítette Szeidl Veronika, 2014.03.12.

⁴⁹ Forrás: <http://malenkijrobot.hu/index.php/70-eve-tortent>, utolsó elérés 2016.04.16.

népszámláláson német nemzetiségűnek vallották magukat, de ha nem volt meg a létszám, az utcáról is fogdostak össze embereket hovatartozásra való tekintet nélkül.⁵⁰

A parancs természetesen a megfélemlítésről is gondoskodott, nehogy véletlen valaki meggondolja magát: „*Mindazok, akik kivonják magukat a mozgósítás alól, a háborús törvények szerint felelősségre vonatnak – Hadbírótság fog felettük ítélni. Ugyancsak szigorú megtorlásban részesülnek családtagjaik és bűntársaik.*”⁵¹ Egyik dédanyám jelentkezett, és kinn is halt meg Ukrajnában, másik dédanyám viszont vállalta a megtorlást és hetekig bujkált egy idős asszony pincéjében.

1945. január 31-re gyakorlatilag a svábok összegyűjtése titokban már lezajlott. 1945. január 20-án írták alá a fegyverszüneti egyezményt, de ebben nincs említés kényszermunka alapján történő jóvátételről. Ezen a napon a szovjet külügyi népbiztos jelezte ilyen nemű igényét a Harmincnak, amiről a nagyhatalmak az 1945. február 4-11 között megtartott jaltai konferencián tárgyaltak. Sztálin megkapta az engedélyt, de ekkor a magyarországi németek már hetek óta a Szovjetunióban dolgoztak.⁵²

Ceglédbercelről a Szovjetunióba 648 személyt hurcoltak el kényszermunkára. A bevagonírozásra gyalog hajtották őket a Cserői állomásra, ahol marhavagonokba lettek bezúfolva férfiak-nők vegyesen. Majd elkezdődött a hosszú, viszontagságos út embertelen körülmények között a mai Ukrajna területén fekvő Donyeck megyei „Novi Dombasszba”. A foglyok főként szénbányában dolgoztak, de voltak, akik a kibányászott szenet szortírozták, földiken, vagy a konyhán dolgoztak, vagy fát vágtak a közeli erdőkben.⁵³ Nagyon rossz körülmények között éltek, sokszor csak csalánlevest, vagy más ételnek alig nevezhető dolgot kaptak. Közülük 159-en sajnos kinn hunytak el, köztük a dédanyám, Szeidl Józsefné, született Gumpel Katalin is.⁵⁴

Az itthon maradottak nagyon sokára, egy-másfél év múltán kapták meg tőlük az első leveleket, addig nem is tudták, hol vannak, mi lett velük. A túlélők három csoportban tértek vissza: 1946-ban, 1947 szeptemberében és 1949 novemberében. Mielőtt hazaérkeztek volna, Romániában „feljavító” táborba kerültek, ahol kicsit felerősítették őket, de a rokonok sok esetben még ilyenkor sem ismerték fel őket. Ha valahonnan információt kaptak, hogy jön egy kényszermunkásokat szállító vonat, akkor már tömegesen vonultak az állomásra.⁵⁵

Az utolsó koci 1949. november 4-én állt meg a cserői állomáson, ekkor jött haza az utolsó csoport, ezért Ceglédbercel Község Önkormányzata ezt a napot nevezte ki Falunapnak. Nálunk ez a nap az emlékezésről, az elhunytak előtti tisztelgésről és a hazatértekért mondott hálaadásról szól.

2016-ban avatták fel a malenkij robotra elhurcolt 648 személy emlékművének alapkövét a Pesti út 61. szám alatt, a „cserői” általános iskolánál. Emellett 1991-ben állítottak egy emlékművet a II. világháború áldozatainak emlékére.

Ahogy annak idején nevezték, a „malenkij robot” mellett a kitelepítés is megtizedelte a lakosságot. 1946-ban több mint 1000 főt telepítettek ki Németországba. Elsősorban azokat a ceglédberceli lakosokat, akik német nemzetiségűnek, vagy német anyanyelvűnek vallották magukat az 1941-es népszámlálás alkalmával, illetve német hangzású nevük volt, vagy tagjai voltak a Volksbundnak, vagy más német fegyveres egységnek. A település önkormányzata

⁵⁰ Forrás: Interjú S. I. 96 éves ceglédberceli lakossal, készítette Szeidl Veronika, 2014.03.12.

⁵¹ Forrás: <http://malenkijrobot.hu/index.php/70-eve-tortent> utolsó elérés: 2016.04.16.

⁵² Tóth Ágnes (1993): Telepítések Magyarországon 1945-1948 között - A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák-magyar lakosságcsere összefüggései, Kecskemét, Kiadja a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára. 21-51.

⁵³ Forrás: Interjú S. I. 92 éves ceglédberceli lakossal, készítette Szeidl Veronika, 2014.03.12.

⁵⁴ Szebeni Ilona (1992) Merre van a magyar hazám?... – Kényszermunkán a Szovjetunióban 1944-1949, Debrecen, Széphalom Könyvműhely. 225. oldal

⁵⁵ Forrás: Interjú F. J. (született B. A.) 84 éves ceglédberceli lakossal, készítette Szeidl Veronika, 2014.03.12.

1996-ban avatta fel a magyarországi németek kitelepítésének 50. évfordulójára a rájuk emlékező márványtáblát.⁵⁶

Miután a kitelepítés, vagy a kényszermunka szinte minden berceli családot érintett, ezért a lakosság száma jelentősen csökkent. Ezért 24 új telepes család érkezett ide a Tisza jobb oldalán fekvő vidékekről, de legtöbbjük rögtön el is költözött, mert nem tudtak beilleszkedni, illetve nem találtak megfelelő életfeltételeket. Ezután 1948 tavaszán a csehszlovák-magyar lakosságcsere kapcsán 48 család érkezett Bercelre a Felvidékről.⁵⁷ Ők már beilleszkedtek és nagy sokára az itt maradt német lakosság is elfogadta őket. Emellett a háború után a környező tanyákról egyre többen költöztek be a faluba, ők jellemzően magyarok voltak.⁵⁸

Hétköznapi Ceglédbercelen

A törvényi előírások 1994 óta teszik lehetővé a helyi kisebbségi önkormányzatok megalakulását, Ceglédbercelnek, ez évtől folyamatosan van német nemzetiségi önkormányzata. 1996-ban nyitották meg a Pesti út 54. szám alatt található Falumúzeumot, amely a német nemzetiségi lakáskultúrát kívánja bemutatni. Az épületet az 1880-as években építették, a tisztaszobák már 1984-ben, a tulajdonos Heim Miklósné életében látogathatóak voltak, majd az önkormányzat 1990-ben vásárolta meg.⁵⁹ A múzeum jellegzetessége az 1920-as évekből származó díszes mintás festett szobabelső és a nagyrészt helyben készült sváb bútorok. Mindenhol előtűnik a „berceli kék”-nek nevezett erős ultramarinkék szín.⁶⁰

A településen jelentős a hagyományörző csoportok, egyesületek munkája mind az ének, zene és tánc területén. Itt kell megemlíteni az óvodai Schmetterling táncsoportot, az iskolás gyerekekből álló Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesületet, a felnőttekből álló Német Nemzetiségi Kultúregyesület két csoportját, Freude Tanzgruppe és Freude Kapelle, a Ceglédberceli Kisparti Fúvószekart és a Ceglédberceli Nyugdíjasklub keretein belül működő Német Nemzetiségi Kórust.

A Báránytánc

A ceglédberceli szokások körül a báránytánc hagyományát fogom részletesebben bemutatni. A báránytánc a ceglédberceli lakosok számára ismert fogalom, de az ország többi részén, még a magyarországi német nyelvterületeken sem lehet találkozni ezzel a hagyománnyal.

Május legnevezetesebb napja számunkra, ceglédberceliek számára május 16-a, búcsú napja. Az ünnep kettős tartalommal bír. Egyrészt vallási ünnep, mert községünk és templomunk védőszentjének Nepomuki Szent Jánosnak az ünnepe, másrészt néprajzi jelentőségű, mert hagyományosan ezen a napon rendezik meg a báránytáncot. Nepomuki Szent János egész Közép-Európában nagy népszerűségnek örvendett. Az utasok, hajósok, dereglyések, hídvárosok, vízimolnárok védőszentje.⁶¹

Hazánkban tiszteletére a Dunán például a bajaiai látványos lámpás fölvonulást rendeztek. Itt maradt fenn a 'Jánoska eresztésnek' nevezett szokás. Ceglédbercelen nincs nagyobb folyó, ezért mi másként ünneplünk.⁶²

⁵⁶ Forrás: <http://www.cegledbercel.hu/turista-vagyok/telepuelesuenk-bemutakozik.html>, utolsó elérés: 2016.04.10.

⁵⁷ Forrás: Interjú G. J. (született B. E.) 67 éves ceglédberceli lakossal, készítette Szeidl Veronika, 2014.03.29.

⁵⁸ Forrás: Interjú H. Gy. 86 éves ceglédberceli lakossal, készítette Szeidl Veronika, 2014.03.25.

⁵⁹ Polónyiné Zsuzsándor Ibolya, Polónyi Péter (2015): Ceglédberceli füzetek 5, *Falumúzeum*, Ceglédbercel, Ceglédberceli Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesület. 6-22.

⁶⁰ Jaszmann Gabriella (2011): Mesélő házak – Magyarországi német tájházak és tájszobák, Helytörténeti Gyűjtemény Budaörs, Budaörs. 38-39.

⁶¹ Paládi-Kovács Attila, Dömötör Tekla (1990): Magyar néprajz nyolc kötetben VII. Folklor 3, Akadémia Kiadó, Budapest. 7-175.

⁶² Bálint Sándor (2004): Ünnepi kalendárium I., Mandala Kiadó, Szeged. 408-453.

A báránytánc elsőszámú szimbóluma a bárány. Legősibb jelentése a termékenységhez kötődik. A nomád népek a tavaszünnepeken feláldozott báránnyal a nyáj termékenységét kívánták biztosítani. Az Ószövetségben a juh megjelenik, mint áldozati állat. A bárányáldozat a zsidó nép egyiptomi fogságból való szabadulásának jelképévé vált. A bárány Jézus Krisztus szimbóluma, a bárányáldozat pedig Jézus kereszthalálának felel meg. A nyugati kereszténységben az Agnus Dei a legkorábbi Krisztus-szimbólum.⁶³

A Báránytánc másik szimbóluma a színes szalagokkal feldíszített fa, amit körbetáncoltak. Ez a fa gyakorlatilag májusfa. Ennek praktikus okai voltak, mert május elseje nagyon közel esett Nepomuki Szent János ünnepéhez. Már a XV. században is május első napján a házakat zöld lombokkal díszítették fel. A májusfaállítás hazánk egész területén ismert. Május 1-jére virradó éjszaka állították, illetve állítják a májusfát.⁶⁴

A májusfa, a zöld ág a természet megújulásának a szimbóluma, legtöbbször az udvarlási szándék bizonyítéka. A magyar nyelvterületen a májusfa-állításnak két jellegzetes formája ismert: a lányos házakhoz vitt májusfa, és a középületek, kocsmák előtt felállított májusfa. Ez utóbbi formát követi a ceglédberceli hagyomány. Egyes helyeken díszítették a fákat szalaggal, üveg itallal, esetleg különféle ajándékokkal.⁶⁵

Sok helyen pünkösdkor vagy május végén „kitáncolták” a fát, vagyis a fa kidöntése táncmulatság keretében zajlott. Nálunk csak körbetáncolták a fát, és nem bontották le csak pünkösdkor.⁶⁶

Ceglédbercelen Szent Jánost csak misével, körmenettel ünnepelték a II. világháború előtt és napjainkban is. Május 16-án, vagy az ezt követő vasárnap van a berceli búcsú. Dél előtt tartják az ünnepi szentmisét, délután pedig a báránytáncot.

A báránytáncot rendező, eladósorban lévő lányokat és fiúkat „Lambesmaster”-eknek nevezték. Az ünnep előkészületeként kiválasztottak két bárányt, amiket búcsú előtt hetekig mostak, hogy szép fehérek legyenek. Bundájukba nemzeti színű szalagokat kötöttek. A kocsmá előtt a legények előző nap felállítottak egy magas oszlopot, melynek a tetejéhez színes szalagokkal teli sörös- és borosüvegekkel, valamint kiflikkel és perecekkel feldíszített fát erősítettek.⁶⁷

1. ábra. Báránytánc az 1920-as évekből (Forrás: Kassai Jánosné, született Prehanvik Mária)

A búcsú napja ünnepi szentmisével, körmenettel kezdődött. Menet közben énekeltek, zenéltek. Az ünnepi mise után mentek csak az emberek a mulatságba. A feldíszített sátrakban mézeskalácsot, édességet árúsítottak, és fel lehetett ülni a körhintára („Ringlispil”). A báránytánc délután 2 órakor kezdődött a kocsmá előtt. (1. ábra) A májusfa alá állítottak két hordót, amire két kisfiú állt karjukban a feldíszített bárányokkal. A rendezők táncolták a nyitótáncot, ami berceli ugrós volt. Később más párok is bekapcsolódhattak a táncba. A

⁶³ Pál László, Újvári Edit (2005): Szimbólumtár – Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából, Budapest, Balassi Kiadó. 58-59.

⁶⁴ Jankovics Marcell (1998): A fa mitológiája, Csokonai Kiadó, Debrecen. 87-177.

⁶⁵ Paládi-Kovács, Dömötör, 1990: 7-175

⁶⁶ Boross Marietta – Karácsony Zoltán – Tátrai Zsuzsanna (2004): Magyar népi kultúra – Népművészet, népszokások, néptánc, Képzőművészeti Kiadó, Budapest. 252-280.

⁶⁷ Polónyiné Zsuzsándor Ibolya, Polónyi Péter (2013): Ceglédberceli füzetek 1, Jeles napok, ünnepek, Ceglédbercel, Ceglédberceli Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesület. 6-83.

mulatság végén kisorsolták a bárányokat. Ezután hazamentek átöltözni, és este visszamentek a bálba.⁶⁸ A viselet eltérő volt ezen a napon. A lányok fehér felsőszoknyát és csipkekendőt („Spitzntiehl”) viseltek. Hajuk „sádlizva” volt. (Hajukat összefogták a fejtetőn, a copfot 15-23 részre osztották, befonták, kontyba tűzték. A fej első részén leválasztott haját középen kettéválasztották és cukros vízzel „S” alakban a homlokhoz tapasztották.) A rendező lányokat a ruhájukra tűzött piros-fehér-zöld kokárda különböztette meg a többiektől.⁶⁹ A fiúk hagyományos ünnepi viseletben voltak. Fekete posztónadrágot, fehér parasztinget és gombos mellényt viseltek. A rendezők kalapjukra nemzeti színű szalagot kötöttek. A bál éjjel 2 óráig tartott. A májusfa pünkösdig maradt a kocsmá udvarán.⁷⁰

A báránytánc ilyen formában történő megünneplése a II. világháborúig volt jellemző, ezután minden sváb népszokást tiltottak. A II. világháború után először 2002-ben rendezték meg a Báránytáncot. A rendezvényt a Ceglédberceli Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesület szervezi Polónyiné Zsuzsador Ibolya vezetésével. Nepomuki Szent János ünnepéhez kapcsolódó szentmisét és körmenetet a II. világháború után is megtartották. Napjainkban a búcsú vasárnap délelőtt 10-kor ünnepi misével kezdődik, majd körmenettel folytatódik. Szerencsére máig élő szokás, hogy a faluban élő zenészek élő zenével kísérik a hívők énekét. A falu lakosai közül sokan felveszik a népviseletet erre a napra. A mise után ki lehet menni a Szabó Pál Szabadidőparkba a körhintákhoz, árusokhoz. Sajnos napjainkra a báránytánc inkább színpadi szereplés, mint kötetlen, önfeledt mulatozás, de a szervezők mindent megtesznek azért, hogy hűek maradjanak az eredeti hagyományhoz. Délután általában négy órakor kezdődik a báránytánc jó idő esetén parkban, rossz idő esetén a helyi kultúrházban.

Az ünnep előkészületeként a fiúk feldíszítenek egy fát, amit a parkban állítanak fel, majd a fa alá tesznek egy hordót, amire a két kisfiú le tud ülni. Élő bárányokat már nem visznek a Báránytáncra, de két nagy plüssbárányt beszereznek, ezeket tartják a fiúk a kezükben.

2. ábra. Báránytánc 2011 (Forrás: Polónyiné Zsuzsador Ibolya)

Az ünnep napjára a gyerekek műsorral készülnek, minden korosztály képviselteti magát az óvodásoktól kezdve az idősebb korosztályokig, azonban a hagyományokhoz híven a táncot a szervezők kezdik. Ők az ifjúsági egyesület legnagyobb táncosai, akik hagyományosan fehér rakott szoknyában, fehér csipkekendőben („Spitzntiehl”) táncolnak (2. ábra). Ők nyitják meg a rendezvényt berceli ugróssal. Az élő zenét a ceglédberceli zenészek szolgáltatják: a Ceglédberceli Ifjúsági Fúvósenekar és a Ceglédberceli Kisparti tagjai. A rendezvény nagy népszerűségnek örvend. Mivel a fellépők között az óvodásoktól az ifjúsági táncosokig mindenki megtalálható, ezért nagyon sokan eljönnek megnézni a gyerekeket. A Báránytánc után a szervezők elpakolják a kellékeket.

⁶⁸ Forrás: Interjú G. F. 86 éves ceglédberceli lakossal, készítette Szeidl Veronika, 2014.03.15.

⁶⁹ Forrás: Interjú H. J. 90 éves ceglédberceli lakossal, készítette Szeidl Veronika, 2014.03.15.

⁷⁰ Polónyiné Zsuzsador Ibolya, Polónyi Péter (2013): Ceglédberceli füzetek 2, Életút, Ceglédbercel, Ceglédberceli Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesület. 5-58.

Nagyon örülünk, hogy az ifjúsági egyesületnek sikerült újjáéleszteni ezt a hagyományt, és hogy 14 éve töretlen sikerrel minden évben rendszeresen megrendezésre kerül.

Mint ahogy az ünnepkörnél utaltam rá, a helyi német nemzetiségi ünnepek a magyar ünnepkörre épülnek. Kifejezetten sváb ünnep nem létezett, csak sváb vonások. Ez köszönhető az asszimilációnak és annak, hogy a helyi svábok már egy második betelepítés kapcsán kerültek erre a vidékre, és nincs sváb etnikai tömb a település térségében. A magyar többségű környezetben, Ceglédbercelen a magyar lakosság kisebbséget képezett egészen a II. világháború kezdetéig, ezért a kultúrában a sváb hagyományok erősebben érvényesültek. A falu zárt közösség volt, nem szerette a más településekről ideköltözőket, szerették volna a helyi közösséget, kultúrát megőrizni. Ez szintén a háborúig volt jellemző.

A Báránytánc a magyar vonatkozású motívumai kétféleképpen jelennek meg, egyrészt a májusfaállítás szokásában, másrészt a májusfa kitáncolásában. A környező magyar településekre nem volt hatással a báránytánc, de magyar szokások erősen érződnek a báránytáncban. Magának a búcsúnak az ünneplése is ugyanúgy zajlott, mint más településeken, megvolt az ünnep egyházi és profán jellege is.

Ami mégis az egész ünnepnek a velejét adta és adja, az sváb. Sváb népviseletben táncoltak. A körmeneten és a délutáni táncmulatságon a fúvószenészek sváb fúvószenét játszottak. Háború előtt a templomban német mise volt, német énekekkel. Háború után mindez megváltozott, de megmaradt a sváb népviselet és a sváb fúvószene.

A Báránytáncnak nagyon erős az identitásformáló hatása. Talán napjainkban még inkább, mint régen. Ennek oka, hogy az oly kevés megmaradt helyi népszokás közül ez a legjelentősebb. Az összetartozást, az együvé tartozást, és leginkább a Ceglédbercelhez tartozást fejezi ki, mert sehol máshol nem találkozhatunk vele. Aki egyszer részt vesz benne, akár a legkisebb óvoda is, érezheti az összetartozás, a közös ünneplés élményét.

Érdemes kiemelni, hogy háború előtt és napjainkban is a szervező fiúk kalapjukra nemzeti színű, piros-fehér-zöld szalagot kötöttek és a bárányokat is ilyen szalagokkal díszítették. Ez az apró mozzanat is pontosan tükrözi, milyen mély meggyőződéssel vallották magukat magyarnak, Magyarországhoz tartozónak. Semmiféle népszámlálás adat nem adhatja ezt jobban vissza. Mivel kiskoruktól németül beszéltek otthon, ezért nyilvánvaló, hogy a németet tartották anyanyelvüknek, német szokásaik, zenéjük, táncuk, ruhájuk volt, ők mégis magyarok voltak, mert itt éltek, ebben az országban és ide tartozónak érezték magukat.

Összegzés

A helyi német közösséget olyan trauma érte a második világháború során, ami jelentősen hozzájárult identitásuk változásához. Ahhoz, hogy hiteles forrásból kapjunk információkat az utolsó pillanatban vagyunk. A német nemzetiség történelmének kutatása során mélyebb, pontosabb ismereteket szereztem a szakirodalomból, de a pusztá tények olvasása más, mint amikor valaki személyes élményeit meséli el. Éppen ezért választottam kutatási módszerként az interjút. Megrázó volt egy-egy ember élettörténetét hallani, hiszen a háború valamennyi interjú során szóba került.

Óvónőként szeretném ezt a pozitív attitűdöt, a hagyományok tiszteletét és szeretetét a gyerekeknek továbbadni. Azért választottam a népszokások közül a Báránytánc bemutatását, mert egyedi, jellegzetesen berceli, és a gyerekek számára is könnyen érthető, feldolgozható. Célom volt a Báránytánc hagyományának megismertetése, és sokszínű, komplex feldolgozása, a gyerekek német nemzetiségi identitásának formálása, a pozitív attitűd kialakítása. Tapasztalataim azt mutatják, hogy a gyerekek nagyon pozitívan fogadják az átlagostól eltérő tapasztalási lehetőségeket. Ezért is terveztem a témahétre sétát a Falumúzeumba, templomba, térsztyúrúrást, videókat, vendégek érkezését (idős néni, zenészek), mert ezek nem mindennapi dolgok az óvodai életben.

Fontos, hogy ez az ünnep sokkal nagyobb hangsúlyt kapjon az óvodai nevelésben, hogy megismertessük, megszeretessük, továbbörökíthessük. A témahét során a gyerekeknek olyan

foglalkozásokat terveztem, ahol előtérbe került az élményszerű, tapasztaláson keresztül történő megismerés és tanulás.

A viszontagságok ellenére is sikerült megőriznünk a báránytáncot, ezért óriási érték számunkra. Mondhatjuk, hogy a helyi svábság túlélésének jelképe, ezért olyan fontos, hogy megőrizzük és továbbadjuk gyermekeinknek ezt a népszokást. Fontos, hogy azok, akik még ismerjük és műveljük, továbbadjuk a sváb hagyományokat, hogy a ceglédberceli svábság ne csak a múltban létezzen, hanem a jövőben is fennmaradjon.

Irodalom:

- Bálint Sándor: *Ünnepi kalendárium* I., Mandala Kiadó, Szeged. 2004, 408-453.
- Boross Marietta – Karácsony Zoltán – Tátrai Zsuzsanna: *Magyar népi kultúra – Népművészet, népszokások, néptánc*, Képzőművészeti Kiadó, Budapest. 2004, 252-280.
- Budai Ferenc: *Ceglédbercel rövid története és néprajza, 2010* - kézirat, a kézirat megtalálható: Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára Nagykörösi Osztály, Ceglédberceli Krónikák, Helytörténeti feldolgozások, XXXII.5 K 18. 3. tétel, a kézirat nyomtatásban megjelent: Ceglédberceli Híradó, Ceglédbercel Község Önkormányzatának lapja 2010.08.13, 2010.09.10 és 2010.10.20-án megjelent számaiban. 1-20.
- Hidvégi Lajos: *Regélő falvak – Történeti elbeszélések*, Kiadja a Pest megyei Tanács ceglédi Járási Hivatala, Cegléd. 1983, 26-27.
- Jankovics Marcell: *A fa mitológiája*, Csokonai Kiadó, Debrecen. 1998, 87-177.
- Jaszmán Gabriella: *Mesélő házak – Magyarországi német tájházak és tájszobák*, Helytörténeti Gyűjtemény Budaörs, Budaörs. 2011, 38-39.
- Pál László, Újvári Edit 2005: *Szimbólumtár – Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*, Budapest, Balassi Kiadó. 58-59.
- Paládi-Kovács Attila, Dömötör Tekla: Magyar néprajz nyolc kötetben VII. *Folklór* 3, Akadémia Kiadó, Budapest. 1990, 7-175.
- Polónyiné Zsuzsador Ibolya, Polónyi Péter: Ceglédberceli füzetek 5, *Falumúzeum*, Ceglédbercel, Ceglédberceli Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesület. 2015, 6-86.
- Polónyiné Zsuzsador Ibolya, Polónyi Péter: Ceglédberceli füzetek 2, *Életút*, Ceglédbercel, Ceglédberceli Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesület. 2013, 5-58.
- Polónyiné Zsuzsador Ibolya, Polónyi Péter: Ceglédberceli füzetek 1, *Jeles napok, ünnepek*, Ceglédbercel, Ceglédberceli Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesület. 2013, 6-83.
- Szebeni Ilona: *Merre van a magyar hazám?... – Kényszermunkán a Szovjetunióban 1944-1949*, Debrecen, Széphalom Könyvműhely. 1992, 225.
- Tóth Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945-1948 között - A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák-magyar lakosságcsere összefüggései*, Kecskemét, Kiadja a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára. 1993, 21-51, 152-170.

Intézményi dokumentumok:

- Magyar Államkincstár Budapesti és Pest Megyei Igazgatósága által Ceglédbercel Községi Önkormányzatának 2015. október 30-án megküldött 2015. évi lakosságszám adatai
- Központi Statisztikai Hivatal 2011. *Népszámlálás 2011, 2011. évi népszámlálás, 3. Területi adatok, 3.14. Pest megye*.
- Letölthető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_14_2011.pdf

Internetes források:

- Málenkij robot Emlékbizottság 2014-2015. 70 éve történt. Letölthető: <http://malenkijrobot.hu/index.php/70-eve-tortent> (2016. április 16.)
- Ceglédbercel község honlapja 2016. *Településünk bemutatkozik*.
- <http://www.ceglédbercel.hu/turista-vagyok/telepuelesuenk-bemutatkozik.html> (2016. április 10.)